

نکرده است (ص ۳۴). همچنین در همان فصل در نخستین خط آن تفاوت‌های نحوی بچشم می‌خورد. ظاهراً در ترجمه فارسی، رعایت تصحیح برخی اغلاط نیز شده است بی‌آن که مترجم، نسخه دیگری از متن در دست داشته باشد و این از مزایای ترجمه فارسی اثولوجیا محسوب می‌شود.

در پارهای از بخشهای متفاوت متن اصلی و ترجمه فارسی آن دوگانگی‌هایی به چشم می‌خورد که برخی مواقع، موجب دوری معادل فارسی آن از متن اصلی شده است، مثلاً در میمر هشتم (ترجمه فارسی، ص ۱۸۷) بحث اثولوجیا درباره صفت آتش است [فی صفة النار] در حالی که مترجم محترم این عنوان را به «در نمایاندن ماهیت آتش است» ترجمه کرده‌اند که مفهوم صفت در این معنا و با توضیحاتی که در متن اثولوجیا در این باره آمده است بطور کلی با ماهیت آن متفاوت است. برخی عنوانهای دیگر میمرهای اثولوجیا، همین گونه است.

نثر مترجم، روان و خوشخوان است و کوشیده تا بگونه‌ای معادلهای عربی را انتخاب کند که در فهم مخاطب به راحتی بنشیند. این مزیت اگرچه در برخی دیگر از آثار مترجم محترم مشهود است اما رعایت آن در این اثر، بیشتر بچشم می‌خورد.

پانویس:

۱- نخستین مقاله مبسوط علمی و پژوهشی که درباره اثولوجیا در ایران نوشته شده، مقاله «اثولوجیا» نوشته دکتر شرف‌الدین خراسانی در ذیل همین عنوان در دایرةالمعارف بزرگ اسلامی (ج ۶) است که فرازهای نخستین این نوشته به نقل از همان منبع است.

اساس تفسیری که از گزیده اقوال اثولوجیا کرده درباره انتساب آن داوری کرده است.

نخستین تاثیر اثولوجیا در عالم اسلام در آراء یعقوب بن اسحاق کندی است. ابونصر فارابی نیز در چند فقره از کتاب مشهورش «الجمع بین رائی الحکیمین» از اثولوجیا نام برده است. ابن سینا در نامه‌ای که به حسین بن مرزبان کیا نوشته، می‌گوید در کتاب الانصاف خود، همه موارد مشکل فلسفی را تا پایان اثولوجیا با وجود همه اعتراضهایی که به آن می‌شود توضیح و شرح داده است (المباحثات، ص ۱۲۱). اخوان الصفا نیز انتساب اثولوجیا به ارسطو را پذیرفته‌اند (رسایل، ج ۱، ص ۱۲۸) اما سهروردی آن را منسوب به افلاطون می‌داند نه ارسطو (تلویحات، ص ۱۱۲، حکمة الاشراق، ص، ۱۶۲) ملاصدرا نیز در اسفار (ج ۳، ص ۳۱۷) و عرشیه (ص ۲۴۰) بدان استناد کرده است. بعدها قاضی سعید قمی بر متن مترجم ابن ناعمه حمصی تعلیقاتی نوشت.

نخستین ترجمه فارسی اثولوجیا بر اساس ترجمه ابن ناعمه حمصی به اهتمام دکتر حسن ملکشاهی صورت گرفته است. وی ترجمه عربی ابن ناعمه حمصی را به فارسی برگردانده و انتشارات سروش (تهران، ۱۳۷۸ ش) آن را چاپ کرده است. با این که متن مترجم، از چاپی است که با تعلیقات قاضی سعید قمی و به اهتمام سیدجمال‌الدین آشتیانی چاپ شده اما برخی کلمات و یا عبارات آن با نسخه مورد استفاده آقای ملکشاهی متفاوت است، مثلاً درص ۳۰ چاپ آشتیانی، عنوان بحث داخل قلاب [...] آمده اما مترجم، چنین

اثولوجیا از مهمترین منابع یونانی است که در قلمرو فلسفه و حکمت اسلامی، تاثیر فراوان از خود بجای نهاده است.

کلمه «اثولوجیا» ترجمه عربی نوشته‌ای منسوب به ارسطو و یا احتمالاً تفسیر فیلسوف نو افلاطونی، پرخوریوس (فرخوریوس) برگزیده‌ای از نظریات ارسطو، یا بخشی از آثار فلوطین بوده که در نیمه نخست سده ۳ ق / دهه سوم سده ۹ در محافل فلسفی رواج یافت.^۱ متن عربی اثولوجیا در شکلی که اکنون در دست است، نخستین بار در ۱۲۹۶ ق / ۱۸۷۹ م. منتشر شد. محقق آلمانی فریدریتش دیتریچی متن انتقادی عربی آن را بر پایه سه دستنوشته در ۱۸۸۲ م. منتشر کرد. چاپ سنگی متن آن نیز در حاشیه قیسات میرداماد در تهران (۱۳۱۵ ق / ۱۸۹۷ م) منتشر شده است. آخرین متن انتقادی اثولوجیا به گوشش عبدالرحمان بدوی بر پایه ۹ دستنوشته، با یک مقدمه زیر عنوان *الفلوطین عند العرب* در ۱۹۵۵ م. در قاهره منتشر شد. ملاصدرا بیش از دیگران به اثولوجیا توجه کرده. وی در فرازهای مختلف از آثار خود که در بالا به برخی آنها استناد شد پارهای از مطالب اثولوجیا را نقل و تقد کرده است. ملاصدرا بر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

حسن سعید عرب

درباره اثولوجیا و ترجمه فارسی آن

اثولوجیا

فلوطین

عبدالمسیح بن عبد الله ابن ناعمه ، حسن ملکشاهی

انتشارات سروش ، چاپ اول : ۱۳۷۹

